

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Falusi kisiskolák és hátrányos helyzet...

Alacsony társadalmi státusz hatása az oktatási esélyekre

MOLNÁR ÉVA¹

ABSZTRAKT

A tanulmány célja bemutatni az alacsony társadalmi státusz és a szociokulturális hátrányok hatását a gyermekek oktatási esélyeire. Külön hangsúlyt kapnak a hátrányos helyzetű kisteleplések, amelyek gyakran kedvezőtlenebb mutatókkal rendelkeznek, ami az oktatási intézményekben is megjelenik: a hátrányos helyzetű tanulók aránya magas, fejlesztésük pedig sokszor nem hatékony a hagyományos pedagógiai módszerekkel. A tanulmány szisztematikus szakirodalmelemzésre épül, amelyben nemzetközi Q1-es és Q2-es folyóiratok, valamint hazai tanulmányok kerültek feldolgozásra. Az eredmények rávilágítanak arra, hogy az oktatási rendszer kettős funkciót tölt be: egyszerre képes mérsékelni és újratermelni a társadalmi egyenlőtlenségeket. A szociokulturális hátrányok komplex tényezőkből állnak össze – alacsony szülői iskolázottság, egzisztenciális bizonytalanság, instabil családszerkezet, kisebbségi lét, szegregáció – mindezek rendszerszinten felerősítik egymás hatását. Kiemelt szerepet kap a nyelvhasználat, hiszen a korlátozott nyelvi kód alkalmazása hátrányt jelent az iskolai részvételben és teljesítményben. A család társadalmi-gazdasági státusza, a gyermekek korai fejlesztési lehetőségei, valamint az iskola és a család együttműködése meghatározó tényezők az oktatási sikerességben, így a hátrányos helyzetű tanulók esélyegyenlőségének javítása hosszú távú, rendszerszintű megközelítést igényel, amelyben az iskola, a család és a közösség egyaránt kulcsszerepet játszik.

KULCSSZAVAK: szociokulturális hátrányok, oktatási esélyegyenlőség, hátrányos helyzetű tanulók, nyelvhasználat, iskola és család kapcsolata

ABSTRACT

The impact of low social status on educational opportunities

The aim of the study is to show the impact of low social status and sociocultural disadvantages on children's educational opportunities. Particular emphasis is placed on disadvantaged small settlements, which often have less favorable indicators, which is also reflected in educational institutions: the proportion of disadvantaged students is high, and their development is often ineffective with traditional pedagogical methods. The study is based on a systematic literature review, which includes international Q1 and Q2 journals as well as domestic studies. The results highlight that the education system has a dual function: it can both mitigate and reproduce social inequalities. Socio-cultural disadvantages consist of complex factors – low parental education, existential insecurity, unstable family structure, minority status, segregation – all of which

¹ Molnár Éva, Debreceni Egyetem, Szociológia és Szociálpolitika Tanszék, HUN-REN-DE High-Tech Technológiák a Fenntartható Gazdálkodásban Kutatócsoport; molnar.eva@arts.unideb.hu

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Falusi kisiskolák és hátrányos helyzet...

reinforce each other's effects at the systemic level. Language use plays a key role, as the use of a limited language code is a disadvantage in school participation and performance. The socio-economic status of the family, early childhood development opportunities, and cooperation between school and family are determining factors in educational success, so improving equal opportunities for disadvantaged students requires a long-term, systemic approach in which schools, families, and communities all play a key role.

KEYWORDS: *sociocultural disadvantages, equal opportunities in education, disadvantaged students, language use, relationship between school and family*

Bevezetés

Magyarország településhálózatának sajátossága, hogy a településméret a legtöbb esetben összefüggésben van a lakosság összetételével, oktatási és munkaerőpiaci jellemzőivel, az infrastruktúra, az intézmények és szolgáltatások kiépítettségével. Jellemzően minél kisebb a település, annál kedvezőtlenebb mutatókkal rendelkezik a felsoroltak közül. Számos hazai község kisiskoláira jellemző a hátrányos helyzetű gyermekek magas aránya. Fejlesztésükre gyakran nem elég hatékonyak a hagyományos pedagógiai módszerek, így azok nem képesek a hátrányaikat olyan mértékben kompenzálni, amely elősegíthetné sikeres iskolai előmenetelüket.

A tanulmány célja, hogy bemutassa a társadalmi háttér hatásait a gyerekek oktatási esélyeire. A tanulmány a szisztematikus szakirodalomelemzés módszerével készült, amely során kétlépcsős keresés történt. Először a Scimago Journal & Country Rank adatbázis felületén kerültek kiválasztásra a témával foglalkozó a Q1-es és Q2-es folyóiratok. Ezt követően a folyóiratok egyedi keresőit alkalmazva az alábbi kulcsszavakra kerestem: „sociocultural disadvantages”, „sociocultural disadvantaged”, „social and cultural disadvantage in primary school”.

A kulcsszavak a folyóiratcikkek teljes terjedelmére vonatkoztatva 2002–2023 közötti időszakra vonatkozóan lettek beállítva. A tanulmányok keresése során fontos szempont volt a témához leginkább kapcsolódó frissebb Q1-es és Q2-es nemzetközi folyóiratcikkek kiválasztása, ugyanakkor egyes altémák vizsgálatához korábbi elméleteket és magyar nyelvű tanulmányok is felhasználásra kerültek. Különös figyelmet fordítottam azoknak a szakirodalomnak a feldolgozására, amelyek az alsó tagozatos diákokra és/vagy hátrányos helyzetű falvak, kistelepülések tanulóira koncentráltak.

Különböző társadalmi háttérű tanulók az oktatási rendszerben

Halász (2001) szerint a modern oktatási rendszerek sajátossága, hogy a tankötelezettség miatt a népesség egésze bekapcsolódik, az ismeretátadás módja egységes, működésüket országos érvényű törvények szabályozzák és fenntartásukat közpénz-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Falusi kisiskolák és hátrányos helyzet...

ből finanszírozzák. A tankötelezettség és az egységes tanmenetek célja, hogy mindenki belépjen az oktatási rendszerbe és ugyanazt az oktatást, ismeretanyagot kapja meg függetlenül a társadalmi státuszától. Minden tanulónak elviekben joga van ugyanolyan minőségű szolgáltatáshoz, az egyenlő jogok mégsem teremtenek egyenlő lehetőségeket és esélyeket az oktatásban.

Az oktatási intézmények funkcióit elemezve kiemeli, hogy az oktatási rendszer a társadalmi struktúra megváltozásához és újratermelődéséhez is hozzájárulhat, így a társadalmi egyenlőtlenségek mérséklődését és átörökítését egyaránt elősegítheti. A modern oktatási rendszerek kialakulása előtt a tudás megszerzésének módja és mértéke esetleges volt. Az iskola nem mindenki számára volt nyitott, a társadalmi státusz, az anyagi helyzet és a biológiai nem sokáig meghatározta az iskolai részvétel lehetőségét. Az általános tankötelezettség megjelenése előtt az iskola mellett az egyház, a család, a mesteremberek szerepe is jelentős volt az ismeretek átadásában. Ez az ismeretátadás ugyanakkor korántsem volt egységes, a gyerekek és fiatalok egészen másféle ismereteket kaphattak, amely a készségeik fejlődésében is nagy különbségeket eredményezhetett.

Az oktatási rendszerek egy érdekes ellentmondásos helyzetben léteznek – elvileg azért alakultak ki, hogy a kulturális reprodukció egységesen mehessen végbe, minden tanuló ugyanolyan jogokkal rendelkezzen az ismeretek megszerzésére, képességeik fejlődésére, a szocializációra, kulturális reprodukcióra stb. Napjainkban mégis az egyik legfontosabb kritika az iskolával kapcsolatban, hogy elsősorban a „középosztálybeli” gyermekekre épít és kevésbé veszi figyelembe az egyéni élethelyzeteket és szükségleteket, ami fokozza a hátránnyal indulók lemaradását és nem segíti elő a hátrányos helyzetű tanulók lemorzsolódásának megakadályozását.

Dumont és Douglas (2019) megállapításai szerint a társadalmi státusz és az iskolai teljesítmény összefüggéseit elemző kutatások ellentmondásos megállapításokat hozhatnak, mert különböző mérési eszközöket és modelleket alkalmaznak. Ezeket figyelembe véve kell értelmezni az eredményeiket. A szerzők három főbb nézetet különböztetnek meg. Az első szerint az iskola csökkenti az egyenlőtlenségeket, a második szerint az iskola növeli az egyenlőtlenségeket, a harmadik szerint az iskola szerepe semleges, nem csökkenti és nem is növeli az egyenlőtlenségeket. Alapvető kérdésnek tartják, hogy a tanulók teljesítményének egyenlőtlenségei az iskolán belül vagy az iskolán kívül keletkeznek-e. A szerzők Coleman (1966) megállapítására hivatkoznak, aki szerint az iskola hatása elenyésző a tanulók demográfiai háttérének hatásaihoz képest. A család a szocializáció elsődleges színtere, amely az első interakciók, az alapnyelv, a tanulási képesség, az értékek, a normák és viselkedési minták elsajátításának tere is. Ezek az első hatások, amelyek a családban érik az egyént anynyire erősek, hogy minden más szocializációs és tanulási közeg erre épül rá.

Az iskoláztatás semleges vagy kompenzáló hatását hangsúlyozó szerzők szerint már óvodába lépéskor is jelentős képességbeli különbségek vannak. Ezek a korai

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Falusi kisiskolák és hátrányos helyzet...

egyenlőtlenségek a tanév során valóban kis mértékben változnak, de a tanítás nélküli szünetekben a különbségek tovább nőnek.

Az iskolák társadalmi egyenlőtlenségeket csökkentő szerepét a kutatók egy csoportja abban látja, hogy az iskola egyforma szolgáltatást nyújt a gyerekeknek (tantárgyak, ismeretek, módszerek stb.) és éppen ezzel biztosítja az „igazságos” elosztást, szemben a társadalommal, ahol nem egyformán állnak a gyerekek rendelkezésre a lehetőségek. Míg a családokban felhalmozott, így a gyermekek számára a családban elérhető tudás nagyon különböző, addig az iskolában kapott tananyag egységes, ami azt a célt szolgálja, hogy a korlátozottabb ismeretekkel rendelkező családok gyermekei is hozzáférhessenek a sikeres társadalmi részvételhez szükséges tudáshoz.

A különböző álláspontok és eredmények oka valószínűleg az, hogy a kutatók különböző kérdésekre keresik a választ. Az iskola pozitív szerepe mellett érvelők azt vizsgálják, hogyan alakulnának a társadalmi egyenlőtlenségek, ha a tanulók kevesebb iskolai oktatásban részesülnének. Míg az iskola egyenlőtlenségeket reprodukáló nézet mellett kiállók azt elemzik, hogy mi történne, ha a gyerekek azonos (ideális jellemzőkkel rendelkező) iskolákba járnának.

Szociokulturális hátrányok

Az oktatási egyenlőtlenséggel összefüggésben a hazai szakirodalom előszeretettel használja a szociokulturális hátrányok kifejezést, miközben a fogalom pontos leírására kevesen vállalkoznak. Általában Páskuné Kiss Judit (2010) és Gyarmathy Éva (2010) megfogalmazásaira hivatkoznak a kutatók. A nemzetközi szakirodalom más értelmezésben alkalmazza a szociokulturális hátrányok fogalmát, a „sociocultural disadvantages” kifejezést a kultúrával, a kulturális különbségekkel vagy a migráns háttérű személyek helyzetével összefüggésben használják, a hazai viszonyokban ugyanakkor elsősorban nem a bevándorlással és migrációval kapcsolatban vizsgáljuk a szociokulturális hátrányokat.

A szociokulturális hátrányok magyarázatára olyan a nemzetközi térben is alkalmazott fogalmak is segítségünkre lehetnek, mint pl. a hátrányos helyzet, társadalmi egyenlőtlenség, a társadalmi-gazdasági helyzet, kidolgozott és korlátozott nyelvhasználat, amelyek ahogyan később bemutatásra kerülnek összefüggésben állnak a szociokulturális hátrány egyes elemeivel.

A hátrány általában valamihez vagy valakihez képest csökkentett lehetőségeket, esélyeket, részvételt jelent. Amikor társadalmi hátrányokról beszélünk azt is feltételezzük, hogy vannak hátránnyal nem rendelkező, jobb helyzetben lévő személyek. A hátrány szorosan összefügg a társadalmi egyenlőtlenség fogalmával. Andorka (1997) szerint az egyének, családok, csoportok helyzete különböző a társadalomban és ezek a különbségek előnyöket és hátrányokat okozhatnak. Mindezek egyenlőtlenségeket eredményeznek a társadalomban, amelyek számos dimenzióban kifejeződ-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Falusi kisiskolák és hátrányos helyzet...

hetnek, pl. jövedelem, vagyon, iskolázottság, munkahelyi pozíció, lakáskörülmények, ezek sokszor egymással összefüggésben vannak.

Páskuné 2010-es definíciója szerint (idézi Gyarmathy 2010) az alábbi szempontok alapján jelölhetőek ki a hátrányos helyzetű gyerekek: „szülők iskolázottsága, szülők egzisztenciális biztonsága (munkanélküliség, állandó munkahely hiánya), család stabilitása (felbomlott családok, egyedülálló szülők, árvaság), eltartottak száma (eltartottak száma meghaladja az eltartókéét), kisebbségi etnikai helyzet (Magyarországon a cigánysághoz tartozás), lakóhely szerinti különbség (rossz lakáskörülmények, aprófalvakban, hátrányos helyzetű területeken élés)” (Gyarmathy 2010:9-10).

A Páskuné által azonosított jellemzők fokozott kockázatot jelentenek a sikeres iskolai részvételre, azonban meglétük nem jár automatikusan rossz iskolai teljesítménnyel, a hátrányok „kombinálódása”, rendszerszintű működése lehet különösen veszélyes. Önmagában egy kockázat jelenléte nem fog csökkent teljesítményt okozni. Egészen más társadalmi státusszal rendelkezik például a nagyvárosban élő, diplomás szülőkkel rendelkező roma tanuló, mint a faluban élő, alacsonyán képzett, munkajövedelemmel nem rendelkező roma családból származó diák és másfajta oktatási lehetőségek állnak előtte.

Gyarmathy (2010) tanulmányában kifejezetten az iskolai részvétellel összefüggésben azonosítja a szociokulturális hátrány elemeit a következő területeken előforduló hiányosságokra: anyagi javak hiánya, ingergazdag környezet, tudás és képességek, verbális-szekvenciális elemző gondolkodás hatékonysága, sikeres tanulás, tanulás-tudás értéke, konstruktív megküzdési stratégiák.

Gyarmathy definíciójánál is fontos kiemelni, hogy a szociokulturális hátrány egyes elemei rendszerben működnek, egymást felerősíthetik. A családok alacsony jövedelme számos tényezőn keresztül kifejti a hatását, többek között megakadályozhatja az ingergazdag környezet kialakítását. A szegényebb családok általában mennyiségileg kevesebb, minőségileg alacsonyabb játékot, könyvet, fejlesztő eszközt tudnak biztosítani a gyerekek számára, továbbá rekreációs lehetőségeik is jóval korlátozottabbak. Jellemzően egyre nő a megvásárolható termékek, szolgáltatások, rekreációs lehetőségek száma a fogyasztói társadalomban, mindezek új információkat, ingereket, fejlesztési lehetőségeket biztosíthatnak, azonban ezek csak a társadalom egy része számára elérhetőek, így újfajta egyenlőtlenségeket is teremtenek. Azok a gyerekek, akik ezekből a lehetőségekből kimaradnak, az információszerzés és képességfejlődés ilyen formáiban sem vehetnek részt. Mindezek hátrányként jelenhetnek meg a tanulás vagy éppen az iskolai részvétel egyéb elemei során.

A szociokulturális hátrány szoros összefüggésben van az anyagi javak hiányával, mégsem egyezik meg a szegénység definícióival. A szociokulturális hátrány a különböző társadalmi hátrányok együttes jelenlétét jelenti (pl. alacsony iskolai végzettség, egzisztenciális bizonytalanság, instabil családszerkezet, családi diszfunkciók, kisebbségi lét, szegregáció), amelynek következtében a kulturális reprodukció a

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Falusi kisiskolák és hátrányos helyzet...

többségi társadalomtól eltérően megy végbe, ami nemcsak az iskolai részvételt és eredményességet akadályozhatja, hanem a társadalmi integrációt is.

Nyelvhasználat és tanulási készségek összefüggései

A kulturális reprodukció során a társadalmi tudást, ismereteket, értékeket, normákat sajátítanak el az emberek. Mindez szükséges a társadalmi együttéléshez. Az oktatási rendszer kiépítésének egyik célja, hogy a kulturális reprodukció ellenőrzött, formális, egységes keretek között jöjjön létre (Halász 2001). Ugyanakkor a kulturális reprodukció nem csak az oktatási rendszer intézményein keresztül megy végbe, hanem fontos szerepet játszik benne többek között a család, a közösség, a média stb. Míg a gyerekek meg nem jelennek az oktatási rendszerben addig szinte teljes mértékben a család jellemzőitől és lehetőségeitől függ, hogy milyen hatások érik. A kultúra egyik fontos eleme a nyelv, a nyelvhasználat különbségeiből eredő hátrányok vizsgálata is segítségünkre lehet a szociokulturális hátrányok azonosításához, mivel a nyelvhasználat a szociokulturális hátrányok számos elemével kapcsolatban áll.

Bernstein (1974) az oktatásban megjelenő különböző részvételi esélyekkel összefüggésben vizsgálta a szocializáció folyamatát, többek között azt, ahogyan elsajátítják a gyermekek a kulturális identitást, illetve annak szerepét a nyelvi szocializációban.

A kultúra hatással van arra, hogyan sajátítják el a nyelvet az emberek (nyelvtani szabályok, beszédstílus, szinonima-készlet, szóbeli és írásbeli kifejezőkészség stb.), ugyanakkor maga a nyelv is hatással van a kultúrára. A gyerekek a saját nyelvi környezetükből kapott minták alapján, utánzás révén tanulják meg a nyelvet, ez lesz számukra a mérvadó.

Bernstein szerint a társadalmi struktúra és a nyelv között szoros kapcsolat van, a különböző csoportok másképpen használják a nyelvet, így a saját nyelvi képességeiket örökítik tovább, konzerválva a csoportok közötti különbségeket, amik állandósulnak a társadalmi struktúrában. Megállapítása kiindulópontot jelenthet számunkra, hiszen segítséget kaphatunk annak megértéséhez miért vannak különböző esélyei a sikeres iskolai részvételre a különböző társadalmi csoportoknak.

Elmélete szerint a társadalmi csoportok ez alapján eltérő nyelvi változatot használnak: kidolgozott kód és korlátozott kód alkalmazására képesek. A kidolgozott kód használói követik a grammatikai rendet, megszervezik a közlést, időben és logikailag rendezett, összetett mondatokat használnak, széles szókinccsel rendelkeznek, változatosan képesek kifejezni magukat. A korlátozott kódot alkalmazók ezzel szemben kevésbé képesek sokféleképpen kifejezni magukat, rövidebb, egyszerűbb megfogalmazás jellemző rájuk, a közlés az információk átadása nem szervezett, a nyelvtani szabályok betartása esetleges, korlátozott szókinccsel jellemző.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Falusi kisiskolák és hátrányos helyzet...

Míg a korlátozott kódot mindenki képes elsajátítani és alkalmazni, addig a kidolgozott kódhoz nem mindenki fér egyformán hozzá, ugyanakkor az iskolában ez utóbbi alkalmazását várják el, az oktatás és a közösségi élet eszköze egyaránt. Amennyiben a gyerekek ezt nem tudják alkalmazni kudarcélmény alakulhat ki, ami rontja a tanulás és az iskolai részvétel motivációit. Az iskola részéről pedig szintén csökkenhet a korlátozott kódot alkalmazó gyerekek fejlesztésének motivációja, hiszen Bernstein elmélete szerint a nyelvi különbség kulturális különbséget is jelent, így az alkalmazott nyelvi kód megváltoztatása az alkalmazott kultúra megváltoztatását is jelenti, amivel kapcsolatban számos dilemma felmerülhet, például, hogy meg lehet-e változtatni a családi környezet által alkalmazott korlátozott kódot és az ehhez kapcsolódó kultúrát.

A szocializáció szerves részét képezi a nyelvi szocializáció, ami eltérően megy végbe a különböző társadalmi csoportokban, mindez a különbségeket is újratermelheti. Jánk István (2017) tanulmányában azt vizsgálta, hogy az alapnyelv hogyan befolyásolja az iskolai részvételt, megjelenik-e a nyelvi diszkrimináció az iskolai teljesítmény értékelésében, a nyelvi szocializáció milyen összefüggésben van az iskolai sikertelenséggel. Az alapnyelv a szerző szerint az anyanyelvünk azon változata, amelyet legelőször sajátítottunk el, így a legautomatikusabban, a legkisebb figyelemmel ezt alkalmazzuk, ennek sajátosságai nagy hatással vannak a nyelvhasználatra.

Pedagógusjelöltek körében végzett vizsgálata szerint a standard nyelvváltozat és kidolgozott nyelvhasználat esetén jobb osztályzatot kapnak a tanulók, mint korlátozott nyelvhasználat esetén még ha ugyanazt az információt adják is át. A pedagógusok kidolgozott nyelvhasználat mellett a legtöbb esetben normatív, előíró nyelvszemlélet is jellemző, tehát nemcsak az információ tartalmának átadása, de a módja, a közben használt nyelvi kódrendszer is fontos szempont.

A pedagógusjelöltek többsége úgy vélte, hogy egy perc alatt képes megállapítani a tanulással összefüggő tulajdonságokat (pl. magatartás, szorgalom, logikai készség). A kutatás kiemeli, hogy a nyelvi hátrányok önmagukban is diszkriminációt válthatnak ki, de sokkal jellemzőbb, hogy egyéb szocializációból eredő nehézségekkel van jelen.

A társadalmi és gazdasági háttér hatásai

Ahogy korábban kifejtésre került a nemzetközi szakirodalomban nem abban az értelemben használják a szociokulturális hátrányok kifejezést, amire a hazai viszonylatban. A „sociocultural disadvantages”, „sociocultural disadvantaged” kulcsszavak mellett eredményesebbnek bizonyult a „social and cultural disadvantage in primary school” kifejezésre keresés. Páskuné (2010) és Gyarmathy (2010) fogalomhasználatánál egyaránt fontos szerepet kap a gazdasági és szociális helyzet a szociokulturális hátrány vizsgálatokor, amely a nemzetközi térben is számos kutatásban megjelenik az oktatási hátrányok összefüggéseivel foglalkozó tanulmányokban.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Falusi kisiskolák és hátrányos helyzet...

A család társadalmi-gazdasági helyzete a gyermekek születésétől kezdve meghatározó, hiszen az alapvető szükségletek biztosítására nagymértékben függ tőle. A családnak elsődleges szerepe van a gyermekek fejlődéséhez szükséges körülmények megteremtésében, többek között az élelmezés, a lakáskörülmények, a gondozás és nevelés, az érzelmi biztonság biztosításában. Mindezek megalapozzák a fizikai és lelki egészségüket, ami alapvető fontosságú a tanulásához szükséges készségek kialakulásához (Parasuraman et al. 2018).

Crosnoe – Cooper (2010) a szülők gazdasági-társadalmi státuszának gyermekeik tanulmányi előmenetelére való hatását vizsgálták. A gazdaságilag hátrányos helyzetű családok gyermekei sokkal korlátozottabban férnek hozzá az erőforrásokhoz és lehetőségekhez, ami hosszútávon hatással van a társadalmi mobilitásukra. A hátrányos helyzetet nemcsak a jövedelem hiányával azonosítják, hanem a társadalmi és gazdasági kockázatok halmozódásának tekintik, beleértve a jövedelmi szegénységet, az egyszülős családszerkezetet, a tinédzserkori terhességet, az alacsony iskolázottságot és a különböző jóléti juttatásokkal való kapcsolatot.

A gyermekek társadalmi mobilitásának elősegítése a szülei, családjaik támogatása nélkül nem valósulhat meg. A szerzők szerint a rövid távú megközelítések, pl. állami támogatás, adókedvezmények eredményei csak korlátozott mértékben lehetnek hatásosak, ezek helyett hosszú távú, rendszerszemléletű gyermekközpontú megközelítést kellene alkalmazni. McLyod 1998-as megállapítására hivatkozva kiemelik, hogy a gazdasági hátrányok megléte és továbbörökítése a családi dinamikával összefügg, ugyanakkor a szakpolitikai intézkedések ezt kevésbé veszik figyelembe arra hivatkozva, hogy a család belső világa, dinamikája nem befolyásolható külső beavatkozásokkal. Az oktatással kapcsolatos kutatások azonban megerősítik, hogy a családi dinamika hatással van a gyermekek iskolai részvételére és így a társadalmi egyenlőtlenségek alakulására is.

A szerzők azonosították azokat a tényezőket, amelyek a családok gazdaságilag hátrányos helyzetéből adódva kifejtik a hatásukat a gyerekek iskolai részvételére, tanulására. Eredményeik szerint a gazdasági szempontból hátrányos helyzetű gyerekek kevésbé fejlett kognitív készségekkel lépnek be az iskolákba, mint jobb helyzetű társaik, rosszabb érdemjegyeket érnek el és alacsonyabb szintű végzettségeket szereznek. Már az iskolába lépve megvannak a gyerekek között az egyenlőtlenségek, amelyeknek hosszú távon, akár az egész életútra nézve következményei lesznek.

Az Edward M. Sosu – Sofia M. Pimenta (2023) szerzőpáros tanulmányukban bemutatották a család társadalmi-gazdasági háttere és a gyerekek iskolaérettsége közötti összefüggéseket. Felhívják a figyelmet a korai gyermekfejlesztési programok fontosságára, amely az iskolára való felkészítésben is jelentős szerepet játszik. Eredményeik szerint a magasabb iskolaérettséggel rendelkező gyerekek jobban teljesítenek az iskolába lépve, erősebb tanulási képességgel rendelkeznek, amely meghatározza a későbbi, egyre összetettebb ismeretanyag elsajátítását. Az iskolaérettség mindezek mellett ahhoz is hozzájárul, hogy az iskolában elvárt magatartási és viselkedési

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Falusi kisiskolák és hátrányos helyzet...

szabályokat elsajátítsák a gyerekek, illetve, hogy ennek is köszönhetően pozitív iskolai/osztálytermi interakciókban, megerősítésben legyen részük.

Az iskolaérettséget három főbb kérdés mentén vizsgálja a szerzőpáros: Készen áll a gyerek az iskolára? Az iskola készen áll a gyerek fogadására? A család és a környezet készen áll a gyerek iskolai részvételének támogatására? Mindez túl mutat pusztán az írás, olvasás, számolás készségének mérésén. A tanulmány megerősíti, hogy a mikrokörnyezet lehetőségei, a család szocioökonómiai státusza, a kisgyermekkorú nevelés/fejlesztés és az ehhez kapcsolódó programok elérhetősége összefüggést mutatnak az iskolaérettségi kompetenciák fejlődésével. Javaslatként megfogalmazzák, hogy nagyobb hangsúlyt kellene fordítani a gyermekek iskolaérettségi kompetenciáinak szélesebb körének fejlesztésére.

Ready (2019) és szerzőtársai az iskolák társadalmi, gazdasági státusza és etnikai összetétele alapján vizsgálják meg a tanulók iskolai teljesítményét. Óvodától az általános iskola második osztályáig az írás és a matematikai készségeket hasonlították össze. Fontos eredményük, hogy azok a gyerekek, akik szegénységük miatt toxikus stresszt élnek át sokkal alacsonyabb teljesítményt mutatnak, mint jobb helyzetű társaik. A gyerekek stressz szintjét növelheti többek között a társadalmi és lakóhelyi instabilitás, a családi háztartásban tapasztalt szervezetlenség és kiszámíthatatlanság, magasabb arányú erőszakos viselkedés.

A szerzők nagy különbséget találtak a különböző fenntartású iskolák között is. Az általuk alacsony társadalmi, gazdasági státuszú iskolák mindegyike állami fenntartású, ugyanakkor a magyarországi gyakorlattól eltérően jellemzően nagyvárosi környezetben található ezek a hátrányos helyzetű intézmények.

A gazdasági és társadalmi státusz a családi szocializációs folyamatokra, az elsajátított értékekre és viselkedés mintákra is hatással van. Roberts (2018) tanulmányában a tanulók jellemzőinek és viselkedésének szerepének a hosszú távú hatásait vizsgálta meg, különösképpen a tanulói magatartás, az iskola iránti érdeklődés, az íráskészség és olvasási készségek szerepét. A felsorolt jellemzők összefüggésben vannak az oktatásbeli és munkaerőpiaci sikerességgel, de mindezek nem elválaszthatók a szülők társadalmi-gazdasági státuszával. A családban tapasztalt magatartási minták és attitűdök befolyásolni fogják a saját viselkedésüket az iskolában és a tanuláshoz kapcsolódó attitűdjeiket. Azok a gyerekek, akik azt tapasztalják meg, hogy a jó iskolai végzettség jó munkahelyet, elégséges jövedelmet és kielégítő életszínvonalat eredményez, motiváltak lesznek a tanulásra, készségeik fejlesztésére. Ugyanakkor a tanulók azon csoportja, akik a családban nem az iskolában kívánatos magatartásformákkal és problémamegoldási formákkal találkoznak nehezebben fognak az iskola szabályainak megfelelően viselkedni és készségeiket fejleszteni.

Merolla (2017) is megerősíti, hogy a közvetlen környezetben megélt tapasztalatok szervezik elősorban a gyerekek viselkedését. Az elmaradott területi egységeken élő másfajta munkaerőpiaci lehetőségekkel találkoznak, sokkal kevesebb és ke-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Falusi kisiskolák és hátrányos helyzet...

vésbé színes munkahely áll a rendelkezésre, ami hatással van rájuk. Bár elismerik a tanulás értékét, vannak ismereteik arról, hogy a magasabb iskolai végzettség lehetőségét adhat a társadalmi mobilitásra, de mivel a közvetlen környezetben, a szomszédságban nem ezt tapasztalják, ezért ez az elvi tudás nem válik gyakorlati magatartássá, mivel nincsenek jelen azok a pozitív példák a szomszédságban, amelyek bizonyítanak, hogy a közvetlen környezetükből is van lehetőség a kitörésre. Mindez a gyerekek motivációira, szakmaképére, jövőterveire is hatással van. A szerző szerint a jelenség magyarázhatja az alacsonyabb tanulási motivációt és iskolai teljesítményt a hátrányos helyzetű tanulók körében.

A család és az iskola kapcsolata a hátrányos helyzetű térségekben

Iheoma U. Iruka és szerzőtársai (2020) a bioökonómiai megközelítése szerint a gyerekek oktatási intézményben való részvételi és tanulási lehetőségeit több rendszer is befolyásolja, többek között a család, a család és az iskola együttműködése, a közösség, az oktatáspolitikai, a kultúra. Azt vizsgálták, hogyan kapcsolódnak az ökológiai rendszerek a gyermekek korai tanulási tapasztalataihoz, illetve hogyan befolyásolják a tanulás lehetőségeit. Iskolavezetőkkel, pedagógusokkal és szülőkkel készített egyéni és fókuszcsoportos interjúk eredményeinek felhasználásával megállapították, hogy különösen a családi szegénység, a korai oktatáshoz való hozzáférés, a család és iskola együttműködése, a meglévő erőforrások és hiányok, illetve a kulturális sokszínűség nagyon eltérően alakul a különböző településtípusokon.

Felhívják a figyelmet arra is, hogy az a földrajzi hely, ahol a gyermekek élnek és tanulnak szintén fontos hatást gyakorol a fejlődésükre. Olyan tendenciákat emelnek ki, mint a különböző településtípusok közötti eltérések demográfiai jellemzőkben, infrastruktúrában, intézményi ellátottságban, szolgáltatások meglétében, vagyoni és jövedelmi helyzet alakulásában.

Említést tesznek a vidéki terekben gyakran előforduló „childcare deserts”, magyarul „gyermekgondozási sivatagok”-nak nevezett jelenségről, ezeket olyan területekként vagy közösségekként azonosítanak, ahol a minőségi gyermekgondozáshoz korlátozottan vagy egyáltalán nem férnek hozzá a családok. Álláspontjuk szerint a vidéki közösségekben a gyermekgondozási lehetőségek elsősorban az otthoni környezetre korlátozódnak. A szülők és a család szerepe így még erősebb, hiszen a professzionális segítők hiányában a gyerekek fejlődési lehetősége attól függ, hogy van-e róla gondoskodó, a fejlesztését végző családtag.

Más professzionális segítők hiányában, így nagy jelentőséggel bír, hogy milyen kapcsolata van a családnak és az iskolának, mennyire tudnak partnereként együttműködni a gyermek fejlődése érdekében. Sokféle módon igyekezhetnek az iskolák bevonni a családokat, pl. családlátogatások, szülő-tanár konferenciák, közösségi média felületek, felvilágosító foglalkozások. Eredményeik szerint a családok igénye-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Falusi kisiskolák és hátrányos helyzet...

ihéz leginkább igazodó, következetes együttműködési formák a legcélravezetőbbek a családok bevonásában.

Mivel a vidéki közösségekben gyakran korlátozott erőforrások vannak a gyermekek fejlesztését elősegítő szolgáltatásokra, az iskolákra még nagyobb felelősség hárul, amivel nem minden esetben képesek megbirkózni. Különösen igaz lehet azokban a hátrányos helyzetű oktatási intézményekre, ahol a szakemberhiány és a halmozottan hátrányos helyzetű diákok koncentrációja jellemző. Ezek a sajátosságok ugyanakkor nem fogják vonzóvá tenni a fejlesztést végző szakemberek számára az ilyen típusú intézményeket, ami tovább mélyíti a problémákat.

Gazeley (2010) kiemeli, hogy nem önmagában a szülők iskolázottsága, hanem az oktatáshoz fűződő kapcsolatuk bír elemi erővel a gyermekek tanulási esélyeire, éppen ezért fontos lenne, hogy a szülők pozitív tapasztalatokat szerezzenek a gyermekek iskolájával kapcsolatban. Eredményei alapján az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkező szülők saját iskolai pályájukat kudarcokkal terheltnek érzik, az oktatási intézményekkel negatív tapasztalataik vannak, amelyeket gyermekek iskolájára is kivetíthetnek. A szerző szerint ez is egy fontos oka annak, hogy a középosztálybeli gyerekek az oktatási rendszer minden szintjén előnyben vannak az alacsonyabb státuszú tanulókhöz képest, mert a szülők pozitívabb hozzáállással rendelkeznek, így jobban képesek támogatni, motiválni a gyermekek iskolai részvételét. A szakemberek egy része úgy véli, hogy ez a típusú hátrány olyan mélyen és az iskolán kívüli környezetben gyökerezik, amely kompenzálására az oktatási rendszer nem lehet képes. Mindenképpen szükség lenne az oktatási intézményeken kívül más professzionális segítők is bevonni annak érdekében, hogy a szülők hozzáállása pozitív változásokon menjen keresztül.

Hanafin és Lynch (2002) írországi hátrányos helyzetű területeken élő munkásosztálybeli szülők iskolával kapcsolatos véleményét mutatta be interjú kutatásuk tükrében. Általános iskolai tanulók szüleivel készített interjúk szerint a szülők iskolai részvétele elsősorban az információk adásra és fogadására korlátozódik. Konzultációra vagy egyéb bevonódásra alig van lehetőségük. Ennek következtében úgy vélik, hogy nincs hatásuk az iskolában történetekre, az iskola életével és így a gyermekek helyzetével kapcsolatos döntéshozatalban nem vehetnek részt. A szülőket egyfajta „jelképes” szervként azonosítják magukat az iskolában, akiknek jelen kell lenni bizonyos helyzetekben például szülői értekezlet, iskolai ünnepek, ugyanakkor valódi beleszólásuk nincs az iskola működésében, sőt nem látják szívesen őket az iskola épületében, ami miatt sokszor szorongást éreznek.

Az irányítással és szervezéssel kapcsolatos döntéshozatalból kirekesztve érzik magukat, miközben ezek a döntések nemcsak a gyermekeiket, de őket is közvetlenül érintik (például a kötelező iskolai felszerelések megvásárlása vagy az iskolán kívüli programok finanszírozása). A szülők és iskola együttműködése a gyermekek tanulási előmenetele érdekében így igencsak korlátozott mértékben mehet végbe.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Falusi kisiskolák és hátrányos helyzet...

Li és Fischer (2017) is a szülők és az iskola kapcsolatának fontosságát hangsúlyozva megállapítják, hogy a szülők fokozott bevonása pozitív hatással van a gyermekek oktatási előmenetelére. A szegény környékeken élő családok gyakrabban szembesülnek társadalmi-gazdasági nehézségekkel, munkanélküliséggel, mentális és/vagy egészségi problémákkal, jóléti függéssel, szociális zavarokkal, devianciákkal. Ezek a nehézségek akadályozzák a sikeres oktatásbeli részvételt. Ráadásul a hátrányos helyzetű térségekben sok esetben a kevésbé jó munkaerőpiaci helyzetben lévő pedagógusok vállalnak munkát, például a pályakezdeket, akik kevésbé jártasak a problémák kezelésében és a szülők iskolai bevonásának támogatásában.

Családi kockázatok és iskolai eredményesség összefüggései

A hazai szociokulturális hátrány fogalomértelmezése (Gyarmathy 2010, Páskuné 2010), illetve a gazdasági és társadalmi helyzet és iskolai eredményesség összefüggéseivel foglalkozó számos nemzetközi szakirodalom kiemeli, hogy a hátrányos helyzetű családokban a szocializáció során átadott értékek és viselkedésminták is eltérőek lehetnek, amelynek az egyik magyarázó oka lehet a magasabb stressz szint és a mentális egészség sérülékenysége. Az egzisztenciális bizonytalanságok megzavarhatják a szülők életét, fokozhatják a stresszt, mindez megváltoztathatja az otthon szervezetét, a családi kapcsolatokat, a családtagok pszichológiai jólétét, amelyek a gyermekek viselkedésében is leképeződhetnek. A szülői érzékenység és fegyelem, a családon belüli interakciók, a problémák és konfliktusok megoldási módjai mind hatással vannak a gyermekek fejlődésére. A családban jelenlévő pszichoszociális problémák megzavarhatják a tanulást, a koncentrációt, az összpontosítást (Crosnoe – Cooper 2010).

Jaehee Kim – Hoseog Yu – Hyoun K. Kim (2022) amerikai és dél-koreai adatok alapján vizsgálták, hogy a korai életkorban megélt családi kockázatok hogyan befolyásolják a gyerekek tanulmányi és szociális készségeit. Mindkét országban kimutatták, hogy a családi kockázatok halmozódása közvetlen hatást gyakorol a gyerekek tanulási készségeire és iskolaérettségére. Az anyák mentális egészségével és szülői magatartásával kapcsolatban megállapították, hogy az anyák stressz szintjének kezelése egyfajta elsődleges prevencióként szolgálhatja a gyermekek fejlődési lemaradásának megelőzésében. A kulturális dinamika fogalmával azt elemzik, hogy a gyermekeket körülvevő gondozási környezet, a szülők magatartása kiemelkedő szerepet játszik a fejlődésben és a későbbi iskolai elvárásokhoz való alkalmazkodásban.

Eredményeik szerint a magas anyai stressz szint a kisgyermekek olyan iskolaérettségéhez kapcsolódó készségeire van negatív hatással, mint például az írás-olvasás, számolás, problémamegoldás, pozitív szociális viselkedés, önszabályozás. Mindezek a készségek nemcsak az aktív tanulást teszik lehetővé, hanem a kortársakhoz és az iskolai személyzethez való kapcsolódást is. A gyenge iskolaérettségi készségekkel

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Falusi kisiskolák és hátrányos helyzet...

rendelkező gyerekek általában nehézségekkel küzdenek az iskolakezdést követően, amelyek hosszútávon is fennmaradnak ezzel megakadályozva a hátrányok leküzdését. A szerzők szerint az egyre elterjedtebb iskolaérettséget fejlesztő programok célja, hogy elősegítse a gyermekek óvodai és későbbi iskolai sikerességét. A programok hatásai viszont nagy különbséget mutatnak a gyermekek családi háttere szerint.

A gyermekek iskolai részvételének támogatása sem lehet egységes minden családban, nagy különbségek vannak a társadalmi, gazdasági, kulturális helyzettől függően. A gyermekek fejlődését a családok fizikai és társadalmi környezete, gyermeknevelési szokásai, a szülők viselkedési mintái egyaránt alakítják. A szerzők szerint éppen ezért a gyerekek tanulási fejlődését kulturális kontextusban is vizsgálni érdemes, hogy a lemaradást elősegítő programok fejlesztése a kulturális különbségeket figyelembe vegyék.

Összegzés

A tanulmány hazai és nemzetközi szakirodalmak feldolgozásával mutatta be a gyerekek családi jellemzőinek, társadalmi és gazdasági háttérének hatásait az iskolai részvételre, különösképpen a hátrányos helyzetű területeken élő tanulókra fókuszálva.

A családok iskolázottsága, társadalmi-gazdasági helyzete, a szülők munkaerőpiaci kötődése, jövedelemszerző képessége számos oktatási egyenlőtlenségekkel foglalkozó tanulmány kiindulópontjául szolgál, hiszen mindezek jelentős mértékben befolyásolják hogyan tudják a gyermekek számára biztosítani a fejlődésükhöz szükséges alapvető szükségleteket. Ugyanakkor mindezek számos egyéb családi folyamatra és a gyermekeket érintő tényezőre is hatással vannak, amelyek további akadályokat gördíthetnek a gyerekek tanulmányi előmenetelében.

A tanulmány Bernstein (1974) kidolgozott és korlátozott nyelvi kód fogalmait bemutatva érzékeltette, hogy a társadalmi csoportonként eltérő nyelvhasználat hogyan irányítja a megismerést, az egyes feladatok megértését és megoldását, sőt az iskolai közösségbe való integrációt is. A korlátozott nyelvi kódot használó gyermekek már eleve olyan hátránnyal érkeznek az oktatási intézményekbe, amelyek leküzdésében csak professzionális segítőkkel lenne lehetőségük, ebben az érintett gyerekekkel először találkozó pedagógusoknak nagy szerepe lenne, ugyanakkor jellemző tendencia, hogy a hátrányos helyzetű gyerekeket nagylétszámban befogadó iskolában van a legnagyobb szakemberhiány.

A szülők pozíciója a társadalom struktúrájában és intézményeiben is formálja a magatartásukat, miközben a gyermekek tanulási lehetőségeit is szervezi. A család és az iskola kapcsolatának minősége is számos mechanizmuson keresztül kifejti a hatását a gyerekek iskolai részvételére. Az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkező szülők általában több kudarcot éltek meg az iskolában, többségében negatív

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Falusi kisiskolák és hátrányos helyzet...

élményeik vannak a tanulmányi eredményekkel, az osztályközösségbe való beilleszkedéssel, a tanári magatartással és az előítéletekkel egyaránt. Gyermekük oktatási intézményeivel kapcsolatban is egy negatív előfeltételezéssel rendelkeznek, ami miatt nem tudnak bevonódni a gyermekek iskolai életével kapcsolatos döntésekbe.

A családok az egzisztenciális bizonytalanság mellett is számos olyan sajátossággal rendelkezhetnek, nehezítik akadályozhatják a gyermekek tanulmányi előmenetelét. Számos tanulmány kiemeli a tartósan magas stressz szint és a mentális egészség sérülékenységét. Ezeket a szegénységgel járó kiszolgáltatottság, de a családszerkezet, illetve a család működési mechanizmusainak instabilitása egyaránt előidézheti. A családtagok viselkedése ilyenkor olyan módon megváltozhat, hogy a család nem képes az alapvető funkcióinak ellátására, amely akadályozhatják a gyerekek tanulását, koncentrálását.

A feldolgozott tanulmányok számos olyan tényezőt nevesítenek, amelyek egymással ok-okozati összefüggésben állnak, a különböző hátrányok rendszerként működve, felerősíthetik egymás hatását. A tanulók hátrányainak kompenzálása olyan komplex programokkal lehet sikeres, amelyek képesek rendszerben vizsgálni a hátrányokat és azok lehetséges kezelési módszereit.

Az oktatási rendszerben meglévő egyenlőtlenségekkel kapcsolatban azonban dilemmaként merül fel, hogy az oktatási rendszer, ami a kulturális reprodukció egységesítése miatt jött létre, éppen azért, hogy egységes tananyagot, egységes módszerekkel tanítson, a társadalmi és gazdasági fejlődés érdekében, hogyan tud úgy átalakulni, hogy képes legyen az egyéni igényekre és képességekre fókuszálni, méltányos teljesítményértékelést kidolgozni, miközben a társadalom más szféráiban, így a gazdasági életben és a munkaerőpiacon továbbra is az egységesen magas teljesítményt értékeli.

Irodalom

- Andorka Rudolf (1997): *Bevezetés a szociológiába*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Bernstein B. (1974): *Class, codes and control. Volume II.: Applied Studies Towards a Sociology of Language*. Routledge and Kegan Paul, London – New York.
- Coleman J. S. – Campbell E. Q. – Hobson C. J. – McPartland J. – Mood A. M. – Weinfeld F. D. – York R. L. (1966): *Equality of educational opportunity*. Government Printing Office, Washington D.C.
- Crosnoe R. – Cooper C. (2010): Economically Disadvantaged Children's Transitions Into Elementary School: Linking Family Processes, School Contexts, and Educational Policy. *American Educational Research Journal*, 2, 258–291.
- Dumont H. – Ready D. D. (2019): Do Schools Reduce or Exacerbate Inequality? How the Associations Between Student Achievement and Achievement Growth

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Falusi kisiskolák és hátrányos helyzet...

- Influence Our Understanding of the Role of Schooling. *American Educational Research Journal*, 20(10): 1–47.
- Gazeley L. (2010): The role of school exclusion process in the re-production of social and educational disadvantage. *British Journal of Educational*, 3, 293–309.
- Gyarmathy É. (2010): *Hátrányban az előny – A szociokulturálisan hátrányos tehetségesek*. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége.
https://tehetseg.hu/sites/default/files/12_kotet_net_color.pdf (Letöltés ideje: 2025. 12. 11.)
- Halász G. (2001): *Az oktatási rendszer*. Műszaki Kiadó, Budapest.
- Hanafin J. – Lynch A. (2002): Peripheral Voices: parental involvement, social class and educational disadvantage. *British Journal of Sociology of Education*, 23(1): 35–49.
- Iruka I. U. – DeKraai M. – Walther J. S. S. M. – Abdel-Monem T. (2020): Examining how rural ecological contexts influence children’s early learning opportunities. *Early Childhood Research Quarterly*, 52, 15–29.
- Jaehee K. – Hoseog Y. – Hyoun K. K. (2022): Effects of cumulative family risks on school readiness skills: A cross-cultural study between the U.S. and Korea. *Early Childhood Research Quarterly*, 61, 15–28.
- Jánk I. (2017): Nyelvi hátrány és diszkrimináció az iskolában. A nyelvi szocializáció jelentősége a tanuló értékelésében. *Szociológiai Szemle*, 27(3): 27–47.
- Li A. – Fischer M. (2017): Advantaged/Disadvantaged School Neighborhoods, Parental Networks, and Parental Involvement at Elementary School. *Sociology of Education*, 90(4): 355–377.
- Merolla D. (2017): Self-efficacy and Academic Achievement: The Role of Neighborhood Cultural Context. *Sociological Perspectives*, 60(2): 378–393.
- Parasuraman S R. – Anglin T. M. – McLellan S. E. – Riley C. – Mann M. Y. (2018): Health care utilization and unmet need among youth with special health care needs. *Journal of Adolescent Health*, 63(4): 435–444.
- Páskuné Kiss J. (2010): *Tanulói sajátosságok tükröződése hátrányos helyzetű tehetségesek jövőképében*. Habilitációs értekezés. Debreceni Egyetem.
- Ready D. D. – Reid J. L. (2019): Children’s executive function development and school socio-economic and racial/ethnic composition. *Early Childhood Research Quarterly*, 47, 457–471.
- Sosu E. M. – Pimenta S. M. (2023): Early childhood education attendance and school readiness in low- and middle-income countries: The moderating role of family socioeconomic status. *Early Childhood Research Quarterly*, 63, 410–423.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Falusi kisiskolák és hátrányos helyzet...

- W. Roberts B. (2018): How You Behave in School Predicts Life Success Above and Beyond Family Background, Broad Traits, and Cognitive Ability. *Journal of Personality and Social Psychology*, 114(4): 620–636.